

دانشگاه فرهنگیان

دوفصلنامه علمی- پژوهشی

مطالعات آموزشی و آموزشگاهی

سال چهارم، شماره سیزدهم، پاییز و زمستان ۱۳۹۴

تاریخ چاپ: تابستان ۱۳۹۷

تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی، علوم تجربی و مطالعات اجتماعی ششم دبستان بر مبنای مفروضه‌های سازنده‌گرایی

مختار ذاکری^{۱*}

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۶/۱۵

مسعود نوابی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۲/۲۴

چکیده

این پژوهش با هدف تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی مبتنی بر مفروضه‌های سازنده‌گرایی انجام شده است. در این مطالعه با رویکرد غیرپیدایشی، مفروضه‌های این نظریه در کتاب‌های فارسی، علوم تجربی و مطالعات اجتماعی ششم دبستان بررسی و روندها و چگونگی پردازش به این مفروضه‌ها مطالعه شده است. پژوهشگر برای داده‌یابی از روش اسنادی و به منظور داده‌کاوی، از روش تحلیل محتوای قیاسی مایرینگ بهره گرفته است. ابزار پژوهش، پژوهشگر بوده و نمونه از نوع هدفمند است که کتاب‌های فارسی، علوم تجربی و مطالعات اجتماعی ششم دبستان را شامل می‌شود. نتایج نشان می‌دهد در کتاب‌های سه‌گانه یادشده، مفروضه‌های سازنده‌گرایی مطرح شده‌اند؛ اما میزان پردازش این مفروضه‌ها، در کل چشمگیر نیست. از طرفی، سه مفروضه ساخت دانش بر مبنای تجارب، تفاسیر شخصی، خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی در جریان تعاملات اجتماعی و فعالیت فراگیر در محیط طبیعی بیشترین بسامد را دارند. در تدوین متن اصلی چندان به مفروضه‌های سازنده‌گرایی توجه نشده است و عموماً، پردازش مفروضه‌ها به بخش‌های فعالیت‌ها، موقعیت‌ها و کاربرگ‌ها، خودآزمایی‌ها و گفت‌وگوها اختصاص داده شده است.

کلیدواژه‌ها: سازنده‌گرایی، مفروضه‌های سازنده‌گرایی، کتاب‌های فارسی، علوم تجربی و مطالعات اجتماعی ششم دبستان.

مقدمه

فیلسوفان و روان‌شناسان در سده نوزدهم و اوایل قرن بیستم آغازگر جنبشی در نظریه‌های یادگیری با عنوان نظریه سازنده‌گرایی بودند که از جمله سردمداران این حرکت فکری پیازه است که به عنوان مهندس و پدر سازنده‌گرایی شناخته می‌شود (ابراهیمی قوام، ۱۳۸۷: ۱۱۷). این رویکرد دارای قدمت است و همواره مربیان و صاحب‌نظران زیادی از آن حمایت کرده‌اند. در این رویکرد متداول، توانایی کاوشگری، خصیصه مطلوب است و باید در مدارس پرورش یابد. باوجود این موضع‌گیری نظری ماندگار و صریح، عملاً آموزش و تربیت در این راه توفیق چندانی نداشته است؛ زیرا تربیت توانایی پژوهشگری یا از یاد رفته یا به حاشیه رانده شده است. این وضعیت تا دهه‌های اخیر ادامه داشته است تا اینکه از اواسط دهه ۱۹۸۰ دیدگاه جدیدی مطرح شد؛ دیدگاهی بدیع و نوگرا که حاصل اندیشه و دگرگونی‌های عمیق و گسترده در ساختارهای نظام تربیتی رایج در جهان بوده است (حیدرزادگان و همکاران، ۱۳۸۶: ۷۶). این رویکرد در جامعه جهانی آموزش و پرورش کنونی، رواج زیادی یافته و لازم است در نظام آموزش و پرورش ما نیز به آن توجه شود که تلاش حاضر گامی در این مسیر است.

درباره رویکرد سازنده‌گرایی افراد زیادی به نظریه‌پردازی و ارائه تعریف پرداخته‌اند که مهمترین این تعاریف عبارت‌اند از واژه‌نامه روان‌شناسی آکسفورد، سازنده‌گرایی را اندیشه‌ای می‌داند که طبق آن ادراکات، یادها و سایر ساخت‌های ذهنی پیچیده، به‌طور فعال توسط فرد و در ذهن او ساخته می‌شود، نه اینکه از بیرون به درون ذهن آید. از نظر سانتروک یک رویکرد یادگیری که بر فعال‌بودن یادگیرنده در ساختن دانش و فهم تأکید می‌کند، به سازنده‌گرایی اشاره دارد. شانک بیان می‌کند سازنده‌گرایی یک دیدگاه روان‌شناختی و فلسفی است که طبق آن، افراد بیشتر آنچه را که یاد می‌گیرند و می‌فهمند، خود می‌سازند و شکل می‌دهند (سیف، ۱۳۸۷: ۱۱۲).

نقطه مشترک تعاریف را می‌توان در توجه همه آنها به نقش فعال یادگیرنده در درک و فهم و ساختن دانش دانست و تغییر پارادایمی دیدگاه سازنده‌گرا را می‌توان حرکت از انتقال دانش به ساختن دانش دانست؛ با این توضیح که سازنده‌گرایی دیدگاه معلمان را از اینکه چه چیزی تدریس می‌کنند، به اینکه دانش‌آموزان چه چیزی را می‌آموزند، تغییر داده

است. در این دیدگاه، اولین مسئله مورد توجه معلم، دانش‌آموز است و تسلط بر موضوع درسی در اولویت‌های بعدی است. وی بر این باور است که دانش‌آموزان با میزان بسیاری از دانش و درک، وارد مدرسه می‌شوند که برآمده از تجارب زندگی وی است. معلم تسهیل‌گر توجه ویژه‌ای به سرگذشت، تجارب، نیازها، خواسته‌ها، نگرانی‌ها و علایق دانش‌آموز نشان می‌دهد. وی به همه دانش‌آموزان کمک می‌کند که به عنوان یک فرد اصالت خود را محقق سازند. مربی تسهیل‌گر بر آن است تا دانش‌آموزان را آماده شرکت در یک سفر خودشناسی و خودشکوفایی کند (فنستر و سولتیس، ۱۳۹۰: ۴۴). درباره روش‌های مبتنی بر یادگیری سازنده‌گرا، تمرکز اصلی بر یادگیری فراگیرمحور است. شش روش تفحص گروهی، ایفای نقش، اکتشافی، مشارکتی، خودتنظیم‌گر و گفتگوی آموزشی اصلی‌ترین روش‌های مبتنی بر رویکرد مورد بحث هستند که به تشریح برخی از آنها می‌پردازیم (جویس، ۱۳۸۸: ۷۸).

در بحث مبانی فلسفی سازنده‌گرایی، می‌توان به دیدگاه‌های فلسفی نسبی‌گرایی، اگزیستانسیالیسم، پدیدارشناسی، سوفیست‌ها و دیدگاه‌های پست‌مدرن اشاره کرد. در زمینه نسبی‌گرایی، نسبت‌گرایان واقعیت را برداشت فرد از محیط می‌دانند. حقیقت یک امر نسبی است؛ از این رو تمرکز آن بر فرد، محیط و تعامل این دو است و بیانگر این مطلب است که فرد در چنین رابطه‌ای دانش‌آفرینی خواهد کرد. اگزیستانسیالیسم که درباره مقولات مطلق جهان‌شمول مشکوک است، نسبت به نظام‌های فلسفی که درصددند جهان‌بینی جامعی را بنا نهند تا تجارب انسانی را برحسب مفاهیم واقعیت‌پیشینی، مقوله‌بندی کنند، بی‌اعتمادند؛ زیرا در این نظام‌ها فرد تعریف و مقوله‌بندی می‌شود و نقش و جایگاهی به او تفویض می‌شود؛ این در حالی است که اگزیستانس‌ها معتقدند هر فردی زاده می‌شود، زندگی می‌کند، مسیر خود را انتخاب می‌کند و معنی وجودی خویش را می‌افریند؛ اما دیدگاه پوزیتیویستی به عینیت واقعیات اعتقاد داشته و معتقد است که آنها را می‌توان از ارزش‌های محقق جدا کرده و به طور عینی بررسی کرد. از دیدگاه پدیدارشناسانه تفسیر ذهنی حوادث زندگی امری اجتناب‌ناپذیر است و حوادث را باید در بافت و در ارتباط با تجارب شخصی بررسی کرد (گوتک، ۱۳۸۹: ۲۴۵).

از پیشروان این اندیشه یادگیری می‌توان از پیازه، ویگوتسکی، برونر، دیویی، گلاسرفیلد، بارتلت، بندورا و هربرت ثلن نام برد. این نظریه تأکید خود را بر این می‌گذارد که معرفت حاصل تعاملات فرد با جهان طبیعی در زمینه اجتماعی و فرهنگی است (ابراهیمی قوام، ۱۳۸۷: ۳۶). از نظر پیازه ساخت دانش از طریق فرایندهای جذب، انطباق و سازمان

فرد صورت می‌گیرد. افراد بر اساس دانش و باورهای فردی خود دانش‌آفرینی می‌کنند. ساخت‌های ذهنی از ساخت‌های شناختی قبلی درست می‌شود، نه از اطلاعات صرفاً محیطی یا از طریق انتقال از یک منبع بیرونی به فرد. دانش از طریق فعالیت‌های شناختی انتزاع یا تجرید به دست می‌آید. از نظر ویگوتسکی این دیدگاه بر ایفای نقش جامعه و فرهنگ در یادگیری تأکید دارد. در چنین فضایی است که افراد ادراک و تفسیر می‌کنند و معانی‌ای را به تجاربشان ضمیمه می‌کنند. تاریخچه فردی تعیین‌کننده اصلی چگونگی تفکر فرد است. تعامل اجتماعی یا ارتباط بین افراد جامعه و استفاده زبانی، کلید ساختن دانش است. بندورا معتقد است فرد از طریق مشاهده و سازگاری با رفتار سرمشق‌شده دست به ساخت دانش می‌زند. وی در نظریه شناختی اجتماعی‌اش بر مفهوم خودنظم‌دهی تأکید می‌کند. برونر از یک وضعیت شناختی به یک وضعیت سازنده‌گرا در آموزش حرکت می‌کند که در این زمینه به اهمیت اجتماعی زبان و فرهنگ در معناسازی توجه می‌کند. وی می‌گوید معناسازی افراد درون یک زمینه و فرهنگ اتفاق می‌افتد؛ از اینرو دانش به طور اجتماعی ساخته می‌شود. فراگیرنده ساخت‌های معنی را می‌سازد، تفسیر کرده و در اکتشاف آن مداخله می‌کند. در دیدگاه گلاسرفیلد دانش یک فرایند و تولید از مغز انسانی است و تا حدودی منعکس‌کننده واقعیت بیرونی است و بنابراین نمی‌تواند از پیش تعیین شده باشد. ما در قبال جهان مسئول هستیم؛ ما در حال تجربه کردن هستیم (سیف، ۱۳۸۷: ۱۴۶). بارتلت آزمایش‌هایی را روی افرادی که یکسری داستان می‌خوانند و بعد بازنویسی می‌کردند، انجام داد و نتیجه گرفت که موقعی که فرد داستانی می‌خواند به کمک ربط‌دادن آن به ساخت‌های شناختی خود آن را درک می‌کند؛ یعنی ساختن معنایی که هم موجه هم منطقی است؛ هرچند که ممکن است معنای موردنظر نویسنده نباشد (فردانش، ۱۳۸۱: ۱۷).

درخصوص تحقیقات پیشین با موضوع آگزیستانسیالیسم و آموزش و پرورش، جستجوهای نگارندگان نشان می‌دهد با وجود اهمیت موضوع؛ تحقیقات اندکی در این زمینه انجام یافته است که از جمله می‌توان به تحقیق فرهنگی (۱۳۶۶) اشاره کرد که مفاهیم آموزشی مکتب وجودگرایی را تحلیل و جایگاه این اندیشه را در نظام جدید آموزشی و تبیین کرده است و اساساً تحقیقی با ماهیت تحلیل محتوا در این خصوص انجام نشده است. مجموعه مباحث فوق، چند پیش‌فرض را برای نظریه سازنده‌گرایی فراهم می‌سازد که می‌توان آن را در جدول زیر خلاصه کرد که این مقوله‌ها، مبنای تحلیل در بخش بعد مقاله قرار می‌گیرد.

ردیف	مفروضه‌های سازنده‌گرایی	شرح مفروضه‌ها (ملاک‌های مقوله‌ها)
۱	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد	تجربه فردی مبنای ساخت معرفت است. هر فردی زاده می‌شود، زندگی می‌کند، مسیر خود را انتخاب می‌کند و معنی وجودی خویش را می‌آفریند. افراد با اقدام شخصی به آفرینش معنی می‌پردازند. فرد از طریق تجربه فردی و ادراک شخصی از پدیده‌ها به ساخت دانش اقدام می‌کند. افراد بر اساس دانش و باورهای فردی خود به ساختن دانش می‌پردازند. فراگیرنده ساخت‌های معنی را می‌سازد، تفسیر می‌کند و در اکتشاف آن مداخله می‌کند. اکتساب دانش یک فرایند فردی با نتایج فردی است که به فرایندها و چارچوب‌های ذهنی شخصی بستگی دارد. هر یک از فراگیران بر اساس تجارب خود یک تفسیر شخصی از جهان می‌سازد. فرد از همه تجارب، دانش و چارچوب‌های ذهنی خود برای ساخت دانش بهره می‌گیرد.
۲	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی	تعامل اجتماعی یا ارتباط بین افراد جامعه و استفاده زبانی، کلید ساختن دانش است. بندورا معتقد است فرد از طریق مشاهده و سازگاری با رفتار سرمشق شده دست به ساخت دانش می‌زند. وی در نظریه شناختی اجتماعی‌اش بر مفهوم خودنظم‌دهی تأکید می‌کند. برونر از یک وضعیت شناختی به یک وضعیت سازنده‌گرا در آموزش حرکت می‌کند که در این زمینه به اهمیت اجتماعی زبان و فرهنگ در معناسازی توجه می‌کند. وی می‌گوید معناسازی افراد درون یک زمینه و فرهنگ اتفاق می‌افتد؛ از اینرو دانش به طور اجتماعی ساخته می‌شود.
۳	فعالیت فراگیر در محیط واقعی	یادگیرندگان به نحوی بی‌همتا دانش را از تجربه در محیط واقعی بنا می‌کنند. آنان باید از طریق تجارب دست اول به درک و فهم مطالب برسند و دانش را بسازند. فرد از طریق درگیری با مسائل واقعی دنیای پیرامون به ساخت معنا می‌رسد. این روش مستلزم فراهم آوردن موقعیت یادگیری مبتنی بر تجربه، دست‌زدن به حل مسئله اجتماعی با استفاده از کاوشگری است. ارتباط موقعیت دارای مسئله به تجربه واقعی و مسائل جاری کلید ساخت معنا توسط فرد است. دانش فعالانه از طریق تجربه کردن اشیا در موقعیت‌های واقعی و فکرکردن درباره این تجربه‌ها ساخته می‌شود.
۴	نسبی و ساختنی بودن دانش	شناخت انسان تفسیری را از جهان مادی می‌سازد. هر یک از انسان‌ها یک نظام خصوصی درونی از فهم را بنا می‌کند که تجاربش را از دنیای واقعی منعکس می‌کند. واقعیت را برداشت فرد از محیط می‌دانند. حقیقت یک امر نسبی است. حقیقت مطلق و رها از نسبت با اشخاص و زمان خاص وجود ندارد. تکثرگرایی مورد تأکید است. تفسیر ذهنی حوادث زندگی امری اجتناب‌ناپذیر است. حوادث باید دریافت و در ارتباط با تجارب شخصی بررسی شود.
۵	ذهنی بودن حقیقت	هر انسانی، حقیقت را خود به وجود می‌آورد. هر کس فهمی بی‌همتا و خصوصی بر مبنای تجارب بی مانند خود از جهان مادی دارد. دانش قبلی چارچوبی را برای تفسیر تجارب جدید فراهم می‌کند. معرفت‌شناختی دانش بشوری را با ویژگی‌های فردی و ذهنی فرد صاحب دانش گره می‌زند. پدیده‌ها به نحوی منحصر به فرد برای اشخاص جلوه می‌کنند. ساخت‌های ذهنی پیچیده به طور فعال توسط فرد و در ذهن او ساخته می‌شود نه اینکه از بیرون به درون ذهن آید. معرفت ساختنی بوده و توسط ذهن فراگیر ساخته می‌شود. معرفت وابسته به ذهن یادگیرنده است.
۶	دورنی بودن یادگیری	دانش با افزودن اطلاعات جدید به آنچه از قبل شناخته شده با ترکیب فهم‌ها برای خلق روابط مفهومی جدید ساخته یا آموخته می‌شود. یادگیری یک فرایند فعال از این طریق است که یادگیرندگان معنای جدید را از طریق ترکیب دانشی که آنها هم اکنون دارند، با اطلاعات جدید می‌سازند. درک و فهم و دانش تازه فرد، از طریق تعامل بین دانسته‌ها و باورهای فعلی با اندیشه‌ها و رویدادها و فعالیت‌هایی که با آنها رویارو می‌شوند، حاصل می‌شود. افراد از طریق بر هم نهادن تجربه‌های گذشته و در نظر گرفتن موقعیت‌های جدید به ساخت دانش می‌پردازند.

روش پژوهش

به نظر می‌رسد امکان به کارگیری یک نظریه یادگیری در زمینه بحث آموزش در مدارس، زمانی فراهم می‌شود که طراحی و تدوین متون کتاب‌های درسی، به مثابه عنصر محوری در فرایند یاددهی یادگیری در نظام‌های متمرکز، با در نظر گرفتن پیش فرض‌های آن نظریه از سوی طراحان، انجام شود. با توجه به این مطلب و اینکه گفته می‌شود در طراحی کتاب‌های درسی جدید به ویژه کتاب‌های ششم دبستان، یکی از نظریه‌هایی که مؤلفان بدان توجه کرده‌اند، سازنده‌گرایی است. در این مطالعه، مفروضه‌های نظریه سازنده‌گرایی در کتاب‌های ششم دبستان بررسی خواهد شد. از طرفی با توجه به این مسئله که گرایش آموزش و پرورش در بخش ارزشیابی به سمت ارزشیابی کیفی سوق یافته است و چنین شیوه ارزشیابی، به ویژه در بحث سنجش با پوشه کار و آزمون‌های عملکردی، به عنوان روش‌های آموزش جایگزین، متأثر از نظریه یادگیری سازنده‌گرایی بوده، لازم است متون کتاب‌های درسی نیز از مفروضه‌های این نظریه غنی گردد و این مسئله ضرورت بررسی این مفروضه‌ها و بیان کم‌وکاست آن، نشان دادن جاهای خالی برخی مفروضه‌ها و پیشنهاد برای تقویت متون درسی از این مفروضه‌ها را دوچندان می‌کند. از این‌رو هدف اصلی در این پژوهش این بوده است که مفروضه‌های فوق را در متون کتاب‌های فارسی، علوم تجربی و مطالعات اجتماعی سال ششم دبستان بررسی و میزان و روش پرداختن به این مفروضه‌ها مشخص کرده شود.

این پژوهش در قالب پارادایم کیفی انجام شده است. طرح پژوهش، طرحی غیرپیدايشی بوده است؛ زیرا مؤلفه‌ها از پیش مشخص شده‌اند. پژوهشگر در این طرح، ضمن بهره‌گیری از روش‌های داده‌یابی و داده‌کاوی کیفی، ابتدا به جمع‌آوری داده‌ها و سپس به تحلیل داده‌ها می‌پردازد (میکات، ۱۹۶۴). در این پژوهش واحد تحلیل، پاراگراف‌ها بوده است. پژوهشگر به عنوان ابزار پژوهش به منظور جمع‌آوری داده‌ها، از روش اسنادی بهره برده است. در پژوهش کیفی، پژوهشگر هم گردآورنده داده‌ها و هم گوینده معنای داده‌هاست (میکات و مورهاوس، ۱۹۹۴: ۶۷).

رویکرد تحلیل داده‌ها، رویکردی توصیفی- تفسیری بوده است. این رویکرد، مستلزم

1. Maykut

2. Maykut. P. and Morehouse

حدودی از تفسیر و نیز پیش از آن انتخاب اطلاعات است و اگرچه توصیف هدف در آن مهم است، اما برخی از توصیف‌ها در این رویکرد به سمت تفسیر و تأویل می‌رود که ما در این پژوهش از این رویکرد استفاده می‌کنیم (بلنکی^۱، ۱۲۲: ۱۹۹۲، به نقل از میکات و مورهاوس).

برای پاسخ به پرسش مدنظر، از روش تحلیل محتوای قیاسی (مایرینگ^۲، ۲۰۰۰) استفاده شده است. مایرینگ دو نوع الگو را برای تحلیل محتوای کیفی شامل الگوی استقرایی و الگوی قیاسی مطرح می‌کند. در الگوی استقرایی، پژوهشگر خود به استخراج مؤلفه‌ها اقدام می‌کند. کاربرد الگوی قیاسی بر مبنای مقوله‌های از پیش تنظیم شده که به‌طور نظری استخراج شده‌اند انجام می‌شود. پژوهشگر در کاربرد این الگو، مقوله‌ها را در ارتباط با متن بررسی می‌کند. ایده اصلی در کاربرد این الگو این است که تعریف‌های صحیح، مثال‌ها و قانون‌های کدگذاری برای هر مقوله استقرایی و شرایطی که هر یک از عبارات متنی می‌تواند با یک مقوله، کدگذاری شود، به‌طور دقیق تعیین می‌شود. مرحله کیفی تحلیل محتوا یک عمل کنترل شده روشمند از مقوله را به یک عبارت متنی در بر می‌گیرد. در این پژوهش مقوله‌های مدنظر همان مفروضه‌های سازنده‌گرایی است که شرح آن گذشت. برای انتخاب نمونه پژوهش از راهبرد نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده است. در این راستا پژوهشگر روی کتاب‌های ششم دبستان که به‌تازگی تألیف شده، متمرکز شده است.

تحلیل و بررسی

در این بخش تمام عبارت‌های متنی در همه دروس کتاب‌های فارسی، علوم تجربی و مطالعات اجتماعی، از نظر مطابقت و داشتن مفروضه‌های سازنده‌گرایی بررسی و عبارت‌هایی که از مفروضه‌های سازنده‌گرایی برخوردار بوده‌اند، آورده شده است.

کتاب فارسی

درس اول: معرفت آفریدگار

عبارت متنی	نام مفروضه
به نظر شما بلعمی بر چه چیزی تأکید می‌کند.	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد
در مورد زیبایی‌های طبیعت که در درس آمده است با هم گفتگو کنید.	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی

1. belenki

2. mayring

درس دوم: پنجره‌های شناخت

نام مفروضه	عبارت متنی
ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد	این چند واژه‌ها را که بارها شنیده‌اید و خوانده‌اید یکبار دیگر بخوانید و درباره‌شان فکر کنید.
فعالیت فراگیر در محیط واقعی	با دوستان گروه بر سر فهم این واژگان و ارتباط آنها با یکدیگر گفتگو کنید و دریافت خود را بازگو نمایید.
ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد	فرزانه گفت چون هر چهار کلمه ابتدای یکسانی دارد، ما فکر می‌کنیم این شباهت می‌تواند به معنای آن باشد که ما انسان‌ها همه در نقطه آغاز آفرینش مانند هم هستیم و هرچه از آن نقطه دور می‌شویم تفاوت‌ها بیشتر می‌شود.
ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد	این گروه نتیجه‌گیری جالبی کرده است و آن این است که هرکس تنها به خود تکیه کند و خودبینی را پیشه سازد به شناخت خالق دست نمی‌یابد.
نسبی و ساختنی بودن دانش	لابد معلم از این همه تفاوت و زیبایی نگاه بچه‌ها شگفت‌زده شده بود.
ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد	معلم گفت تا اینجا بسیار جالب بود؛ چون شما با تفکر درباره چهار واژه به اندیشه‌های تازه‌ای دست یافته‌اید.
خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی، نسبی و ساختنی بودن دانش	هر کدام از گروه‌ها تلاش کردند تا از نظر خودشان موضوع را بشناسند.
خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی	از این داستان چه فهمیدید در گروه گفتگو کنید.

درس سوم: داستان من و شما

نام مفروضه	عبارت متنی
خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی	درباره دلایل تغییر و تحول در زبان فارسی گفت و گو کرده، نظرتان را برای کلاس بیان کنید.
ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد	به نظر شما زبان فارسی چه نقشی در وحدت و یکپارچگی ملت ایران دارد؟
ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد	شما چه راه‌هایی را برای نگه بانی از زبان فارسی پیشنهاد می‌کنید.

درس چهارم: هفت خان رستم

عبارت متنی	نام مفروضه
به نظر شما چه نیرویی باعث شد رستم بتواند هفت خان را با موفقیت پشت سر بگذارد؟	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد
در داستان هفت خوان شخصیت دوست‌داشتنی از دیدگاه شما کیست؟ درباره‌اش در گروه خود با دوستانتان صحبت کنید.	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد، خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی
اگر شما به جای یونس بودید، در برابر پیشنهاد مهدی چه می‌کردید؟	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد
به نظر شما چه چیزی باعث برگشت یونس به مدرسه شد؟	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد

درس پنجم: زنگ انشا

عبارت متنی	نام مفروضه
شما هم مانند شاعر شهید را با یک جمله زیبا توصیف کنید.	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد
به نظر شما چه کسانی وجودشان مانند غذا برای ما ضروری است.	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد

درس ششم: اخلاق پسندیده

عبارت متنی	نام مفروضه
درباره آداب سخن‌گفتن در خانه، مدرسه و در جمع دوستان با هم گفت‌وگو کنید.	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی
به نظر شما چرا زیبایی درونی بر زیبایی بیرونی برتری دارد.	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد
درباره حکایت سعدی در گروه خود گفت‌وگو کرده، جمع بندی نظرات را برای کلاس بازگو کنید.	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی

درس هفتم: دوستی

عبارت متنی	نام مفروضه
در مورد شرایط انتخاب دوستان در گروه گفت‌وگو کنید و نتیجه را به کلاس گزارش دهید.	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی
مشورت کردن در کارها از قوی‌رایی مردم باشد و از تمام‌عقلی و پیش‌بینی؛ چه هر کس را دانش باشد و هر یک چیزی داند.	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی

درس نهم: راز زندگی

عبارت متنی	نام مفروضه
گفت‌وگوی غنیچه و گل از درون باغچه باز هم به گوش می‌رسد. تو چه فکر می‌کنی؟ راستی کدام یک درست گفته‌اند.	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد
به نظر شما راز زندگی چیست؟	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد
به نظر شما محتوای این داستان چه ارتباطی با عنوان و درس‌های این فصل دارد؟	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد

درس دهم: رنج‌هایی کشیده‌ام که می‌رس

عبارت متنی	نام مفروضه
در گروه خود در مورد شخصیت دهخدا و شیوه کار با لغت‌نامه و ویژگی‌های شخصیت‌های ماندگار گفت‌وگو کنید و نظر خود را بیان کنید.	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی

درس یازدهم: عطار و جلال‌الدین محمد

عبارت متنی	نام مفروضه
محمد در مسیر با دانشمندان زیادی روبه‌رو می‌شد و چیزهای زیادی از آنها یاد می‌گرفت.	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی
به نظر شما چرا سفر برای انسان جالب و هیجان‌انگیز است.	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد
در گروه خود شعری از مولانا بخوانید و نظر خود را در مورد معنی و مفهوم آن بیان کنید.	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی

درس دوازدهم: ای وطن

عبارت متنی	نام مفروضه
دربارهٔ زیبایی‌های این شعر در گروه خود گفت‌وگو کنید و احساس خود را نسبت به وطن به دوستانتان بگویید.	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی

درس چهاردهم: دریاقلی

عبارت متنی	نام مفروضه
به نظر شما چه ارتباطی بین کار آرش با دریاقلی وجود دارد؟	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد
به نظر شما چرا دریاقلی توانست کار به آن بزرگی را انجام دهد؟	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد
نظر شما دربارهٔ آخرین جملهٔ این نوشته چیست؟	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد

درس پانزدهم: میوهٔ هنر

عبارت متنی	نام مفروضه
به نظر شما پیام این شعر چیست؟	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد
دربارهٔ نقش شخصیت‌های این شعر با هم گفت‌وگو کنید.	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی

درس شانزدهم: کتاب‌خوانی

عبارت متنی	نام مفروضه
اگر شما بخواهید قصه‌ای را برای خواندن انتخاب کنید، چه ویژگی‌هایی را برای آن در نظر می‌گیرید.	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد
دربارهٔ ویژگی‌های یک کتاب خوب در گروه بحث کنید.	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی

درس هفدهم: ستاره روشن

عبارت متنی	نام مفروضه
درباره جمله هر که از شما به زاد بزرگتر باشد، وی را بزرگتر دارید؛ با افراد گروه گفت و گو کنید.	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی
به نظر شما چرا ابتدا شیخ از آموزش دادن به ممنون خودداری میکرد.	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد
به نظر شما زیباترین بخش این داستان کدام قسمت است؟ چرا؟	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد

همان‌طور که جداول نشان می‌دهد به جز در درس دوم در بقیه دروس به‌طور محدودی به مفروضه‌های سازنده‌گرایی توجه شده است که بیشتر آنها نیز مربوط به فعالیت خودآزمایی و درس پژوهی بوده و به میزان اندکی در متن اصلی درس به مفروضه‌های سازنده‌گی توجه شده است. از طرفی در قسمت خودآزمایی، بخوان و بیندیش و درس پژوهی نیز بیشتر عبارات از جمله: «به نظر شما»، «گفتگو کنید»، «بازگو کنید»، «شما چه پیشنهاد می‌کنید»، «از دید شما» و «گذاشتن جای خالی برای یک سؤال تکراری» بوده است؛ حتی در این موارد نیز به نظر می‌رسد، به‌صورت کلیشه‌ای عمل شده و به مفروضه‌های سازنده‌گرایی به‌طور عمیق و چندبعدی توجه نشده است.

کتاب علوم تجربی

درس اول: زنگ علوم

عبارت متنی	نام مفروضه
دانش‌آموزان با مشاهده دقیق فضای کلاس به جمع‌آوری اطلاعات و یادداشت‌برداری می‌پردازند.	فعالیت فراگیر در محیط واقعی
آنها پس از گفت‌وگو درباره تزئین کلاس می‌خواهند تعدادی بادکنک رنگارنگ را به دیوار بچسبانند.	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی

درس دوم: سرگذشت دفتر من

عبارت متنی	نام مفروضه
شما چه روش‌های دیگری برای نوشتن می‌شناسید. درباره آن گفت‌وگو کنید.	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی

فعالیت فراگیر در محیط واقعی	از مواد طبیعی و مصنوعی محیط خود فهرستی تهیه کنید و به کلاس گزارش دهید.
خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی، فعالیت فراگیر در محیط واقعی	درباره منشأ مواد طبیعی و مصنوعی محیط اطراف خود با دانش‌آموزان گفت‌وگو کنید.
خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی	در فعالیت گروهی تحقیق کنید. مراکز و افراد مختلف جامعه چه استفاده‌هایی از کاغذ می‌کنند.
ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد	به نظر شما چگونه می‌توان چوب را به کاغذ تبدیل کرد؟
خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی	درباره چگونگی تبدیل چوب به کاغذ بحث و گفت‌وگو کنید و روشی را برای تولید کاغذ پیشنهاد دهید.
ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد	برای جلوگیری یا کاهش اثرات قطع درختان و تخریب جنگل‌ها چه راه‌هایی پیشنهاد می‌کنید؟
ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد	چه کارهایی برای بازیافت کاغذ در خانه و مدرسه پیشنهاد می‌کنید؟

درس سوم: کارخانه کاغذسازی

نام مفروضه	عبارت متنی
ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد، دورنی بودن یادگیری	با توجه به مطالبی که در درس قبل آموخته‌اید، به نظر شما تولید میلیون‌ها تن کاغذ به روشهای سنتی امکانپذیر است؟
خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی	فهرستی از صنایع در استان شهر یا روستای خود تهیه و کاربردهای آن را در هر مورد جداگانه بحث کنید.
خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی	با کمک بزرگترها و با استفاده از اینترنت درباره آهن زنگ‌نزن تحقیق کرده و به کلاس گزارش دهید.

درس چهارم: سفر به اعماق زمین

نام مفروضه	عبارت متنی
خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی	درباره منابع خدادادی فراوان در زمین با دانش‌آموزان گفت‌وگو کنید و زمینه تفکر در آفرینش را فراهم آورید.
دورنی بودن یادگیری	از مدلی که ساخته‌اید، در درس بعدی استفاده می‌شود.

درس پنجم: زمین پویا

نام مفروضه	عبارت متنی
خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی	با بزرگترهای خود درباره توصیه‌های ایمنی پس از وقوع لرزه گفت‌وگو کنید.

درس هفتم: ورزش و نیرو

نام مفروضه	عبارت متنی
ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد	به نظر شما اگر جاذبه زمین بر توپ وارد نشود، چه اتفاق‌هایی ممکن است بیفتد؟
دورنی‌بودن یادگیری	شما در کتاب‌های قبلی علوم با مفهوم جرم آشنا شدید. برای اندازه‌گیری جرم معمولا از تراز و استفاده می‌شود.
ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد	به نظر شما امروزه برای کمترکردن اصطکاک از چه راه‌هایی استفاده می‌کنند.

درس هشتم: می‌خواهم بسازم

نام مفروضه	عبارت متنی
ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد	روش‌هایی برای به حرکت درآوردن کاردستی پیشنهاد کنید.
دورنی‌بودن یادگیری	شما با استفاده از یک موتور الکتریکی و یک باتری کاردستی‌های حرکت‌کننده بسازید.

درس نهم: سفر انرژی

نام مفروضه	عبارت متنی
ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد	شما در این مورد که بسیاری از دانشمندان معتقدند، بخش عمده‌ای از انرژی که ما مصرف می‌کنیم، از نور خورشید به دست می‌آید چه فکر می‌کنید؟

درس یازدهم: شگفتی‌های برگ

نام مفروضه	عبارت متنی
خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی	در مورد تصاویر زیر با یکدیگر گفت‌وگو و نتیجه‌گیری کنید

درس دوازدهم: جنگل برای کیست؟

نام مفروضه	عبارت متنی
فعالیت فراگیر در محیط واقعی	آیا در اطراف محل زندگی شما محیط طبیعی بوده است که الان وجود ندارد یا وسعت آن کم شده است؟ چرا آن محیط طبیعی از بین رفته یا کوچک شده است؟

درس سیزدهم: سالم بمانیم

نام مفروضه	عبارت متنی
خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی، فعالیت فراگیر در محیط واقعی	با مراجعه به خانه بهداشت محله خود درباره بیماری وبا تحقیق کنید و نتیجه را به کلاس گزارش دهید.
خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی	با راهنمایی معلمتان به صورت گروهی فهرستی از چند بیماری غیرواگیردار و علت آنها تهیه و در کلاس گزارش دهید.
ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد	نظر شما درباره این عبارت که پیشگیری بهتر از درمان است چیست؟

با توجه به داده‌های فراهم‌آمده در قالب جداول، تنها در درس دوم است که به‌طور چشم‌گیری مفروضه‌های سازنده‌گرایی مطرح شده است. همانند کتاب فارسی، بیشتر این مفروضه‌ها در بخش خودآزمایی‌ها، شامل «ایستگاه فکر»، «گفت‌وگو کنید»، «کار در کلاس» و «پژوهش کنید»، به‌گونه‌ای سطحی و نه‌چندان عمیق آورده شده است و در متن اصلی درس، خبری از پردازش این مفروضه‌ها نیست. در این کتاب، بارها از اصطلاح به کمک والدین، به کمک معلم و به کمک بزرگترها استفاده شده است که با تأکید ویگوتسکی، یکی از متفکران سازنده‌گرا، بر مفهوم تکیه‌گاه‌سازی هم‌خوانی دارد. بیشتر اصطلاحات به‌کاربرده‌شده که تداعی‌کننده مفروضه‌های سازنده‌گرایی است، با اصطلاحاتی از قبیل «به‌نظر شما»، «شما چه فکر می‌کنید»، «پرس و جو» و «تحقیق کنید»، «در اماکن پیرامون خود نظر کنید» بیان شده است.

مطالعات اجتماعی

درس اول: دوستی

نام مفروضه	عبارت متنی
خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی	معنی این ابیات چیست؟ گفت‌وگو کنید و معنی آنها را توضیح دهید.

درس دوم: آداب دوستی

نام مفروضه	عبارت متنی
خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی	درباره موقعیت ۲ در کاربرگه ۱ کتاب گفت و گو کنید.
ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد	آیا شما تاکنون در موقعیت‌هایی مانند احسان قرار گرفته‌اید؟ توضیح دهید.
دورنی بودن یادگیری	معنی این شعر به کدام یک از توصیه‌های مربوط به دوستی در صفحه قبل است.

درس سوم: تصمیم‌گیری چیست؟

نام مفروضه	عبارت متنی
خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی	در این مورد گفت و گو کنید که به چند روش می‌توان انتخاب یا تصمیم‌گیری کرد؟
خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی	با هم‌فکری و گفت و گو بیان کنید، به نظر شما کدام تصمیمات مثبت یا منفی است و چرا؟

درس چهارم: چگونه تصمیم بگیریم؟

نام مفروضه	عبارت متنی
ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد	نظر شما در مورد تصمیم‌گیری داوود چیست؟
ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد	به نظر شما آسیا جواد باید تحت تأثیر فشارهای دوستانش تصمیم خود را عوض کند؟ چرا؟
خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی	با یکی از افراد نزدیک پیرامونتان مصاحبه کنید و از او بخواهید یکی از تصمیمات مهم زندگی خود را تعریف کند و نتیجه را به کلاس گزارش دهد.

درس پنجم: عوامل مؤثر در کشاورزی

نام مفروضه	عبارت متنی
خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی	فرض کنید شما و گروهی از دوستانتان تصمیم گرفته‌اید یک محصول کشاورزی تولید کنید. کتاب را ببینید و هم‌فکری کنید به چه چیزهایی نیاز دارید.

درس ششم: محصولات کشاورزی از تولید تا مصرف

عبارت متنی	نام مفروضه
از یک فروشنده میوه و سبزی بپرسید کدام محصولات مغازه شما کشت گلخانه‌ای است و آنها از کجا تهیه می‌شوند؟	فعالیت فراگیر در محیط واقعی
درباره معنی و مفهوم آنچه امام صادق درباره کشاورزی فرمودند، گفت‌وگو کنید.	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی
یک مصاحبه با یک باغدار را طراحی کنید و به معلم نشان دهید.	فعالیت فراگیر در محیط واقعی

درس نهم: پیشرفت‌های علمی مسلمانان

عبارت متنی	نام مفروضه
به نظر شما چرا اغلب دانشمندان کتاب‌های خود را به زبان عربی می‌نوشتند؟	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد

درس سیزدهم: برنامه روزانه متعادل

عبارت متنی	نام مفروضه
نظر شما درباره برنامه زندگی روزمره امیر چیست؟	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد
به نظر شما ارتباط با خدا چه تأثیری بر زندگی روزانه ما دارد؟ در گروه گفت‌وگو کنید.	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی
به نظر شما چه کارهایی هدر دادن وقت است؟	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد
در مورد این عبارت که از دست دادن فرصت موجب ندامت است، در کلاس گفت‌وگو کنید	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی

درس چهاردهم: گذراندن اوقات فراغت

عبارت متنی	نام مفروضه
فکر کنید و چند شیوه خوب و جالب برای پرکردن اوقات فراغت پیشنهاد کنید که کمترین هزینه و امکانات را نیاز داشته باشد.	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد
به نظر شما استفاده زیاد از بازی‌های رایانه‌ای ممکن است چه ضررهایی داشته باشد؟ گفت‌وگو کنید.	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی
اظهارنظرها و پیشنهادها خود را برای چگونگی گذراندن اوقات فراغت بنویسید.	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد

درس پانزدهم: انواع لباس

عبارت متنی	نام مفروضه
از بزرگترها دربارهٔ لباس محلی استان خودتان پرس و جو کنید و بگویید لباس مردان و زنان چه ویژگی‌هایی دارند؟	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی
به نظر شما چرا لباس‌های محلی را در موزهٔ مردم‌شناسی حفظ می‌کنند؟	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد

درس شانزدهم: لباس، از تولید تا مصرف

عبارت متنی	نام مفروضه
با راهنمای معلم در مورد موضوع حجاب و پوشش مناسب در کلاس گفتگو کنید	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی
به همراه معلم و همکلاسی‌ها از یک کارگاه تولید پوشاک بازدید و گزارش تهیه کنید.	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی
اکنون به نظرهای این بچه‌ها دربارهٔ خرید لباس توجه و در کلاس گفت‌وگو کنید. نظر شما چیست؟	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی
در کلاس گفت‌وگو کنید بعضی بچه‌ها بدون در نظر گرفتن میزان در آمد خانواده، تقاضای لباس‌های جدید و گران قیمت می‌کنند. آیا به نظر شما این کار درست است؟ چگونه باید تصمیم‌گیری کرد؟	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی

درس هجدهم: دریا، نعمت خداوندی

عبارت متنی	نام مفروضه
در کلاس گفت‌وگو کنید چرا خلیج فارس از دیرباز مورد توجه کشورهای قدرتمند بوده و آنها همواره در پی نفوذ به این منطقه هستند؟	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی
اگر شما مسئول یک منطقهٔ ساحلی بودید، برای حفظ دریا چه کارهایی می‌کردید؟	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد

درس بیستم: مطالعهٔ موردی

عبارت متنی	نام مفروضه
به طور گروهی با کمک معلم و استفاده از کتابخانهٔ مدرسه یا سایر منابع، دربارهٔ یکی از کشورهای همسایه مطالبی جمع‌آوری و یک روزنامهٔ دیواری درست کنید.	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی

درس بیست و دوم: مبارزه مردم ایران با استعمار

عبارت متنی	نام مفروضه
به طور گروهی درباره یکی از قهرمانان مبارزه با استعمار تحقیق کنید و شرح حال آن را گزارش دهید.	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی
به نظر شما چرا امیرکبیر چند کارخانه تاسیس کرد؟	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد

درس بیست و چهارم: خرمشهر در دامان میهن

عبارت متنی	نام مفروضه
به طور گروهی درباره یکی از موضوعات زیر تحقیق و نتیجه را به کلاس گزارش دهید.	خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی و در جریان تعاملات اجتماعی
اگر شما در زمان جنگ تحمیلی به دنیا آمده بودید و با حمله دشمن به خاک ایران روبه‌رو می‌شدید، چه کارهایی می‌کردید.	ساخت دانش بر مبنای تجربه‌ها و تفسیرهای شخصی فرد

جداول گویای این مطلب است که در درس سیزدهم و شانزدهم بیشترین توجه به مؤلفه‌های سازنده‌گرایی به عمل آمده است. در دیگر دروس، هرچند توجه چندانی به این مفروضه‌ها نشده اما نسبت به دو کتاب فارسی و علوم تجربی، بسامد مفروضه‌های سازنده‌گرایی، در این کتاب بیشتر بوده است. همانند دو کتاب قبلی، در تدوین متن اصلی، چندان به مفروضه‌های سازنده‌گرایی توجه نشده است و بیشتر پردازش مفروضه‌ها مربوط به بخش‌های فعالیت‌ها، موقعیت‌ها و کاربرگ‌ها است. در این کتاب فراگیران به دفعات به انجام فعالیت‌های گروهی در قالب بخش فعالیت‌ها فراخوانده می‌شوند. در این کتاب عمده‌ترین عبارات با مضامین سازنده‌گرایی که با تکرار زیاد مطرح شده‌اند، عبارت‌اند از: «همفکری کنید»، «با یکدیگر گفتگو کنید»، «پرس و جو کنید»، «همفکری کنید»، «شما چه نتیجه‌گیری می‌کنید»، «تحقیق کنید»، «اظهارنظر کنید»، «پیشنهاد کنید»، «تصمیم‌گیری کنید»، «بحث گروهی»، «شما چه می‌گویید» و «به طور گروهی».

نتیجه‌گیری

درباره کتاب فارسی، همان‌طور که در جداول قابل مشاهده است، به‌طور محدودی به مفروضه‌های سازنده‌گرایی توجه شده است که بیشتر آن‌ها نیز مربوط به فعالیت

خودآزمایی و درس پژوهی بوده و به میزان اندکی در متن اصلی درس به مفروضه‌های سازنده‌گی توجه شده است. از طرفی در قسمت خودآزمایی، بخوان و بیندیش و درس پژوهی نیز بیشتر عبارات از جمله، «به نظر شما»، «گفت و گو کنید»، «بازگو کنید»، «شما چه پیشنهاد می‌کنید»، «از دید شما»، «گذاشتن جای خالی برای یک سؤال تکراری» بوده است؛ حتی در این موارد نیز به نظر می‌رسد، به صورت کلیشه‌ای عمل شده و به مفروضه‌های سازنده‌گرایی به‌طور عمیق و چندبعدی پرداخته نشده است. در پردازش به مفروضه‌های شش‌گانه همان‌گونه که مطالعه نشان داد، بیشتر به دو مؤلفه ساخت دانش بر مبنای تجارب و تفاسیر شخصی و خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی در جریان تعاملات اجتماعی، پرداخته شده و به دیگر مفروضه‌ها به‌طور محسوسی توجه کمتری شده است؛ این خود نشان از پیاده‌سازی نکردن تفکر اگزیستانسیالیستی در محتوای این کتاب است. با توجه به اینکه رویکرد جدید تعلیم و تربیت بر اهمیت مفهوم آگاهی، خودتنظیمی و خودتأملی تأکید دارد و از طرفی این مفاهیم از کلیدواژه‌های تفکر اگزیستانسیالیستی است، به کارگیری بیشتر این مضامین تربیتی به رشد بیشتر فراگیران در نظام جدید آموزشی می‌انجامد. پیشنهاد می‌شود در یک بازبینی و دوباره‌اندیشی، با اختصاص محتوای بیشتر آموزشی در این خصوص، برای رفع این مسئله کوشش‌هایی به عمل آید.

در زمینه کتاب علوم تجربی، با توجه به داده‌های فراهم‌آمده در قالب جداول، تنها در درس دوم است که به‌طور چشمگیری، مفروضه‌های سازنده‌گرایی مطرح شده است. همانند کتاب فارسی، بیشتر این مفروضه‌ها در بخش خودآزمایی‌ها، شامل «ایستگاه فکر»، «گفت و گو کنید»، «کار در کلاس» و «پژوهش کنید»، به‌گونه‌ای سطحی و نه‌چندان عمیق آورده شده است و در متن اصلی درس، خبری از پردازش این مفروضه‌ها نیست. در این کتاب، بارها از اصطلاح به کمک والدین، به کمک معلم و به کمک بزرگترها استفاده شده است که با تأکید ویگوتسکی، یکی از متفکران سازنده‌گرا، بر مفهوم تکیه‌گاه‌سازی هم‌خوانی دارد. بیشتر اصطلاحات به‌کاربرده‌شده که تداعی‌کننده مفروضه‌های سازنده‌گرایی است، با اصطلاحاتی از قبیل «به نظر شما»، «شما چه فکر می‌کنید»، «پرس و جو» و «تحقیق کنید»، «در اماکن پیرامون خود نظر کنید»، بیان شده است. وقتی به این اصطلاحات دقت کنیم، متوجه می‌شویم که تأکید بر بیان نظر و دیدگاه و انجام پژوهش از طرف فراگیر از دیدگاه مؤلفان زمینه پیاده‌شدن اندیشه وجودگرایی در کتب درسی است.

همچنین نتایج نشان می‌دهد در پرداختن به مفروضه‌های شش‌گانه، بیشتر به سه مؤلفه ساخت دانش بر مبنای تجارب و تفاسیر شخصی و خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی در جریان تعاملات اجتماعی و فعالیت فراگیر در محیط طبیعی توجه شده است و مؤلفه‌های دیگر در حاشیه مانده‌اند. پیشنهاد می‌شود مؤلفان کتب درسی با تأملی عمیق بر مؤلفه‌های جاماندهٔ اگزیشتانسیالیستی، امکان استفادهٔ بیشتر از مضامین این تفکر در کتب درسی را فراهم سازند. البته این امر امکانپذیر نخواهد شد، مگر اینکه جایگاه فراگیر در نظام آموزشی ما وسعت بیشتری بیابد و اعتماد به قدرت خلاقیت و معناآفرینی فراگیر بیشتر شود و از طرفی محتوا ماهیت تأمل‌برانگیز و مسئله‌ای پیدا کند و جای تفکر، پژوهندگی و آفرینندگی بیشتری برای فراگیر ایجاد کند. همچنین روش‌های آموزشی بیشتر به سمت روش‌های فراگیر محور سوق یافته و بر مبنای رابطهٔ من-تویی بین فراگیر و آموزگار سازمان یابد.

دربارهٔ کتاب مطالعات اجتماعی، جداول گویای این مطلب است که در درس سیزدهم و شانزدهم بیشترین توجه به مؤلفه‌های سازنده‌گرایی به عمل آمده است. در دیگر دروس، هرچند توجه چندانی به این مفروضه‌ها نشده، اما نسبت به دو کتاب فارسی و علوم تجربی، بسامد مفروضه‌های سازنده‌گرایی در این کتاب بیشتر بوده است. همانند دو کتاب قبلی، در تدوین متن اصلی، چندان به مفروضه‌های سازنده‌گرایی توجه نشده است و بیشتر پردازش مفروضه‌ها، مربوط به بخش‌های فعالیت‌ها، موقعیت‌ها و کاربرگ‌ها است. در این کتاب فراگیران به دفعات به انجام فعالیت‌های گروهی در قالب بخش فعالیت‌ها فراخوانده می‌شوند. در این کتاب فراگیران به دفعات به انجام فعالیت‌های گروهی در قالب بخش فعالیت‌ها فراخوانده می‌شوند. در این کتاب عمده‌ترین عبارات با مضامین سازنده‌گرایی که با تکرار زیاد مطرح شده‌اند، عبارتند از: «هم‌فکری کنید»، «با یکدیگر گفتگو کنید»، «پرس‌وجو کنید»، «هم‌فکری کنید»، «شما چه نتیجه‌گیری می‌کنید»، «تحقیق کنید»، «اظهار نظر کنید»، «پیشنهاد کنید»، «تصمیم‌گیری کنید»، «بحث گروهی»، «شما چه می‌گویید» و «به طور گروهی». داده‌های نمایش داده‌شده در بخش جداول، گویای این است که تنها به دو مفروضه ساخت دانش بر مبنای تجارب و تفاسیر شخصی و خلق معنا بر مبنای تجارب اجتماعی در جریان تعاملات اجتماعی توجه زیادی شده است و دیگر مفروضه‌ها یا کم مطرح شده‌اند و یا اصلاً مطرح نشده‌اند.

به‌طور کلی و با توجه به موارد یادشده در تحقیق حاضر، پیشنهاد می‌شود بازنگری کلی در

کتاب‌های ششم دوره ابتدایی برای تقویت مفروضه‌های سازنده‌گرایی انجام شود و طراحی برنامه درسی به گونه‌ای درآید که هرچه بیشتر این مفروضه‌ها در متون کتاب‌ها گنجانده شود تا بیش از پیش شرایط و نتایج ارزیابی کیفی به‌عنوان یکی از طرح‌های اصلی برنامه درسی موردنظر وزارت آموزش و پرورش فراهم آید.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- احمدی، احمد و همکاران (۱۳۹۱). علوم تجربی ششم دبستان. تهران: اداره کل چاپ و توزیع کتابهای درسی.
- اکبری، فریدون (۱۳۹۱). فارسی ششم دبستان. تهران: اداره کل چاپ و توزیع کتاب های درسی
- ابراهیمی قوام، صغری و حسینی زاده، غلامحسین (۱۳۸۷). بررسی نظریه سازنده گرایی و کاربرد آن در آموزش. *مجله پژوهشی-آموزشی اطلاع رسانی*. شماره ۴، صص: ۲۴-۳۳
- بورس جویس و همکاران (۱۳۸۸). *الگوهای تدریس ۲۰۰۴ ترجمه محمدرضا بهرنگی*. تهران: انتشارات سمت.
- حیدرزادگان، علیرضا، مرزوقی، رحمت الله و جهانی، جعفر (۱۳۸۶). «بررسی تاثیر نظریه سازنده گرایی بر عملکرد دانش آموزان سوم راهنمایی». *فصلنامه مطالعات برنامه درسی*، شماره ۶، صص نیلی ۲۹-۴۴.
- سیف، علی اکبر (۱۳۸۷). *روانشناسی پرورشی*. تهران: نشر دوران.
- فلاحیان، ناهید (۱۳۹۱). *مطالعات اجتماعی ششم دبستان*. تهران: اداره کل چاپ و توزیع کتاب های درسی.
- فردانش، هاشم و شیخی، علی اکبر (۱۳۸۱). «درآمدی بر سازنده گرایی». *فصلنامه علمی پژوهشی دانشگاه الزهراء*. شماره ۴۲، صص: ۱۲۶-۱۴۵.
- فرهنگی، علی اکبر (۱۳۶۶). «اگزستانسیالیسم و آموزش و پرورش». *نشریه کیهان اندیشه*، شماره ۱۳، صص: ۷۶-۱۰۳.
- شیخی، علی اکبر (۱۳۸۱). «تبیین و ارزیابی دیدگاه سازنده گرایی». *نشریه تازه های شناختی*، سال چهارم، شماره ۳، صص: ۶۵-۷۳.
- کاردان، علی محمد (۱۳۸۷). *سیر آرای تربیتی در غرب*. تهران: انتشارات سمت
- گری فنستر، جوناس سولتیس (۱۳۹۰). *رویکردهای تدریس*. ترجمه احمدرضا نصر، محمدرضا نیلی و هدایت الله اعتمادی زاده. تهران: انتشارات مهریستا.
- گوئک، جرال (۱۳۸۹). *مکاتب فلسفی و آرای تربیتی*، ترجمه محمدجعفر پاکسرشت. تهران: انتشارات سمت.
- نقیب زاده، میرعبدالحسین (۱۳۸۶). *فلسفه آموزش و پرورش*. تهران: طهوری.
- (۱۳۹۰). *فلسفه در قرن بیستم*. تهران: طهوری.
- Jordan. Anne (2008). *Approach to learning*. New York: Open University Press.
- Mayring. Philip. (2000). "Qualitativ Content Analysis". *Forum Qualitative So- cial Forschung*. Volome 1. No.2 – June.
- Maykut. P. and Morehouse, R. (1994). *Beginning Qualitative Research*. Lon- don: The Falmer press.